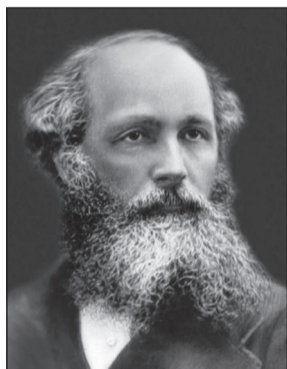

Олександр МІХНО,
директор
Педагогічного музею України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

190 років від дня народження Джеймса Максвелла (James Clerk Maxwell; 1831–1879), англійського фізика

Джеймс Максвелл народився 14 червня 1831 в м. Единбург. Навчався в Единбурзькій академії-гімназії, а потім в Единбурзькому і Кембриджському університетах. Присвятивши себе фізиці, він вже у 23-річному віці читає лекції з гідравліки і оптики, завершує експерименти з теорії кольорів.

У травні 1861 на лекції в Королівському інституті демонструє першу у світі кольорову фотографію. У 1864 тридцятирічний Максвелл вперше використав словосполучення «електромагнітні хвилі». Створивши нову теорію електромагнетизму – теорію електромагнітного поля, залишається неперевершеним інструментом дослідження електромагнітних, зокрема оптичних, явищ і розрахунку пристроїв та систем на цих явищах.

У 1873 Максвелл обрентував тиск передавання, перетворення та приймання оптичного випромінювання світла на тіла з позиції створеної ним електромагнітної теорії світла і навіть розрахував величину тиску. Написав низку праць: «Про фізичні лінії сил», «Динамічна теорія електромагнітного поля», «Теорія теплоти» й ін., присвячені електродинаміці, молекулярній фізиці, загальній статистиці, оптиці, механіці, теорії пружності.

Останню свою публічну лекцію «Про телефон» прочитав у 47-річному віці, а 5 листопада 1879 у віці 48 років помер і був похований у дворі невеличкої церкви, побудованої на його кошти.

За своє коротке життя Джеймс Максвелл заслужив авторитет серед відомих фізиків. Нільс Бор,

Червень 2021. Постаті

який запропонував світу життєздатну модель атома речовини, на відзначенні 100-річного ювілею Джеймса Клерка Максвелла в 1931 сказав: «Наукова мова Ньютона і Максвелла залишиться мовою фізиків на всі віки»...

140 років від дня народження В'ячеслава Прокоповича (1881–1942), українського громадсько-політичного і державного діяча, педагога, історика

В'ячеслав Прокопович народився в Києві 22 червня 1881 в родині священника Костянтина Прокоповича. Дитячі роки провів у Златополі на Київщині, середню освіту здобув у Білоцерківській гімназії. Закінчив історико-філософський факультет Київського університету св. Володимира, де студіював історичні науки під керівництвом знаного історика Володимира Антоновича. Після закінчення університету отримав посаду вчителя історії в одній із державних гімназій Києва. Невдовзі В. Прокоповича звільнено з посади за українофільство із заборобою займати державні посади. Лише за кілька років йому вдалося влаштуватися в Києві на посаду вчителя у приватній гімназії. Після 1905 він вступає до Української демократично-радикальної партії, потім до Товариства Українських Поступовців. У 1911–1914 – редактор українського педагогічного часопису «Світло». Працює на посаді вченого бібліотекаря в Київському Міському музеї. Там опрацьовує матеріали з історії Києва, особливо за період Магдебурзького права.

Революція 1917 року цілком захоплює В. Прокоповича. Того ж року він стає членом Української Центральної Ради. Водночас працює над організацією першого міністерства освіти. На початку 1918 стає міністром освіти, але після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського виходить з уряду. Однак політичної діяльності не покидає. Працює в Київському Губернському Земстві, на чолі якого став Симон Петлюра. Після арешту С. Петлюри саме В. Прокопович виконує його обов'язки. У 1919 – початку 1920 залишається в Києві й працює на науковій ниві разом з С. Єфремовим, В. Дурдучківським, О. Гермайзе. У травні 1920 С. Петлюра покликав його на пост прем'єр-міністра.

У листопаді 1920 для В. Прокоповича почався новий етап життя – еміграція. Наприкінці 1923 разом з С. Петлюрою він виїжджає до Будапешта, далі до Відня й Женеви, зрештою – до Парижу. У 1925 С. Петлюра організовує видавництво «Тризуб», яке мало завдання згуртувати розпорошену українську еміграцію. На чолі видавництва і головним редактором тижневика «Тризуб» став В. Прокопович. Перше число тижневи-

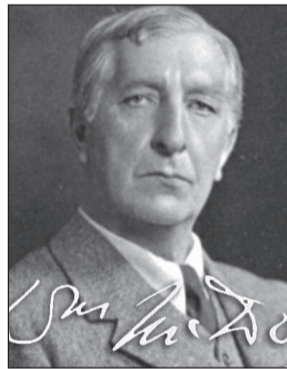
ка вийшло 15 жовтня 1925. Тижневик набував популярності, але 25 травня 1926 на вулиці Парижа більшовицьким агентом було вбито С. Петлюру. Його місце зайняв Андрій Лівіцький, а В. Прокопович став прем'єр-міністром Уряду УНР в екзилі.

З іменем В. Прокоповича пов'язане заснування в 1927 у Парижі Української Бібліотеки ім. Симона Петлюри. При Бібліотеці було засновано і Музей С. Петлюри.

Найбільшу частину свого життя В. Прокопович присвятив науковій праці, а саме історичним студіям нашого минулого, особливо доби Козаччини. Автор праць «Сфрагістичні анекдоти» (1938), «Заповіт Орлика» (1939), «Печать малоросійська», «Сфрагістичні етюди» (обидві опубліковані 1954), «Вічне підданство». До питання про правну природу з'єднання України і Москви» (опублікована 1976) та ін.

Помер В'ячеслав Прокопович 7 червня 1942 в Бесанкурі (поблизу Парижа), де й похований.

150 років від дня народження Вільяма Мак-Дугалла (William McDougall; 1871–1938), англо-американського психолога, одного із засновників соціально-психологічних досліджень

Вільям Мак-Дугалл народився 22 червня 1871 в Ланкаширі (Англія). Здобув середню освіту в школах Англії та Німеччини, вищу – у Манчестерському та Кембриджському університетах. Після закінчення навчання був асистентом експериментальної лабораторії Університетського коледжу (Лондон, 1901), згодом був призначений викладачем з психічної філософії в Оксфордському університеті (1904), де написав «Фізіологічну психологію» (1905).

Вихід у світ книги Мак-Дугалла «Вступ до соціальної психології» (1908) прийнято вважати датою народження соціальної психології (хоча в тому ж році виходить книга соціолога Е. Росса «Соціальна психологія», ще раніше, в 1897 Дж. Болдуїн публікує «Дослідження з соціальної психології»).

У 1920 Мак-Дугалл став професором психології в Гарварді, а в 1927 професором психології в Університеті Дюка, де за участі Дж. Райна організував першу парапсихологічну лабораторію. Мак-Дугалл вважав, що психічна енергія є такою ж дією, як фізична.

Вчений прагнув створити психосоціальну систему суспільних наук, в якій базисом була б психологія, при цьому головною «надрядковою» наукою вважав соціологію. Поєднуючи її з психологією, вчений розробляв соціально-психологічну теорію особистості, де в якості основного рушія поведінки індивіда розглядалися неусві-

домлювані інстинкти, прагнення, імпульси. З первинними інстинктами тісно пов'язані емоції. Так, інстинкту втечі відповідає емоція страху, інстинкту цікавості – емоція подиву, батьківському інстинкту – емоція ніжності і т.д. На думку Мак-Дугалла, прості емоції об'єднуються у складні, ієрархічно співвідносні групи, на основі яких виникають почуття. Він вважав, що люди мотивовані спадковими інстинктами, що підштовхують їх до цілей, які можуть бути їм навіть невідомі, часто без вигоди або без думки про задоволення.

Помер Вільям Мак-Дугалл 28 листопада 1938 в Даремі (Північна Кароліна, США).

140 років від дня народження Івана Сітницького (1881–1947), українського педагога, математика

Іван Сітницький народився 25 червня 1881 в м. Комарно на Львівщині. В 1919 – комендант старшинської однорічної школи артилерії у Станиславові. Далі викладав математику в Академічній гімназії Львова.

У спогадах учнів І. Сітницького, помічених у третій частині «Ювілейної книги Української академічної гімназії у Львові» (Філадельфія, 1995), він постає як педагог, який при викладанні математики впроваджував українську математичну термінологію, користувався авторитетом і симпатією серед учнів. В 1925–1933 викладав математику та фізику в гімназії Сестер Василянок у Львові.

Іван Сітницький – автор шкільних посібників з геометрії, хімії і фізики (переклади), наприклад, «Геометрія для 1 класу середніх шкіл: За німецьким підручником проф. Р. Суппаніча» (Львів, 1920).

У шлюбі з Оленою Заячківською (1885–1930) мав сімох дітей. Донька Уляна Сітницька (1909–1991) – вчителька Української академічної гімназії у Львові, одна з перших професійних фізкультурниць Галичини (з молодих років була пов'язана з українським «Пластом»), доволі гідна працівниця геологічного музею Львівського університету. Син Юрій Сітницький (1912–1992), кандидат технічних наук, все життя якого було пов'язане з Львівською політехнікою. Роман Сітницький (1925–1944), учасник новацьких таборів на Остодорі, підстаршина Дивізії «Галичина», загинув у бою під Бродами.

Останні кілька років життя Іван Сітницький працював завідувачем кафедри фізики Львівського медичного інституту.

Помер 10 жовтня 1947 у Львові. Похований на Личаківському цвинтарі.

150 років від дня народження Андрія Лободи (1871–1931), українського фольклориста, літературознавця, етнографа, педагога

Андрій Митрофанович Лобода народився 26 червня 1871 у м. Свенцяни (зараз м. Швян-

ченіс, Литва). Середню освіту він здобув в Катеринославській класичній гімназії. У 1890 вступив на історико-філологічний факультет Київського імператорського університету св. Володимира.

У 1896–1897 А. Лобода успішно складає магістерські іспити. У 1898 його затверджують приват-доцентом кафедри російської словесності Київського університету, а в 1904 – екстраординарним професором.

Андрій Лобода був одним із ініціаторів повторного відкриття Київських вищих жіночих курсів у 1906, де він також читав лекції. З 1915 вчений став головним редактором «Университетских известий». Одночасно він викладав на історико-філологічному факультеті Українського народного університету, що його у 1918 було реорганізовано в Київський державний український університет.

13 лютого 1922 А. Лободу було обрано академіком ВУАН зі спеціальності етнографії. У 1923–1925 він був віце-президентом ВУАН. У 1925–1930 був головним редактором журналу «Етнографічний вісник».

Загалом, за життя вчений опублікував близько 100 праць щодо історії української та російської фольклористики і східнослов'янського героїчного епосу, а також низку розвідок, присвячених окремим постатям, зокрема М. Максимовичу, В. Антоновичу, М. Дашкевичу.

У педагогічній діяльності з перших днів роботи в Київському університеті А. Лобода приділяв велику увагу практичним заняттям студентів. Учений стверджував, що у навчанні паралельно з аудиторними заняттями потрібні також і практичні заняття студентів, зокрема написання рефератів, творів тощо. Для самостійного вивчення він пропонував такі теми, як «Мотиви української думи», «Старовинні українські вірші», «Південно-слов'янський вплив в українських думах і піснях», «Побудова та сюжети південно-російської драми XVII–XVIII ст.» тощо.

Павло Попов, який слухав лекції Андрія Лободи в університеті, згадував: «Він був чудовим лектором: читав вільно і цікаво, в той же час стисло, цілеспрямовано. Особливо майстерно проводив він спецсеминари, де обговорювались кращі реферати студентів. Професор умів збуджувати творчу ініціативу й енергію молоді. Його лекції і семінари з фольклору, літератури, педагогіки слухали сотні студентів різних фахів...»

Майже два десятки наукових праць студентів університету, виконаних під безпосереднім керівництвом Андрія Лободи, відзначено золотими та срібними медалями. Промовистою оцінкою Андрія Митрофановича як педагога є те, що багато його вихованців стали відомими дослідниками у галузі фольклору, етнографії та літературознавства: В. Гіппіус, М. Гудзій, С. та В. Маслови, В. Петров, П. Попов, О. Раєвський та ін.

Помер Андрій Лобода 1 січня 1931. Похований у Києві на Лук'янівському цвинтарі.